NEDJELJOM NA 2 STUPCA

Poezija i filozofija Bore Ćosića

Iza njegovih redaka o stolovima, hodnicima i vratima, o gravurama, tintarnicama i tkaninama, iza svake pomno urešene slike urednoga i stiježenjoga gradanskog života, vrišti i vapi žed i borba za slobodom duha

■ **Piše:** Tatjana GROMAČA VADANJEL

Umjetnost se zapravo dogada jako rijetko, rijetko imamo svjedočiti dolasku stvarnih umjetničkih djela u naš ljudski svijet. O tome kako su ona zapravo jako rijetka pojava, unatoč velikom tržištu autora - umjetnika i interesnih grupa koja se bave kulturom, sjećam se da je prije nekoliko godina u jednom razgovoru, tiskanom baš u ovom našem, kulturnom podlisku, govorio baletan i koreograf, Milko Šparemblek, i sam jedna rijetka, izniman umjetnička vrsta i realizacija.

O tome su, naravno, govorili i mnogi prije. Spinoza recimo, ali uvijek je osobito dojmljivo kada takvo nešto izrekne netko od naših suvremenika. Još je dojmljivije kada se i sami susretnemo s nekim takvim djelom, koje je naprosto to što jest, i gdje se nema što reći, ni oduzeti, ni dodati. Tada obično šutimo, jer je uvijek teško priznati postojanje nečeg bliskog savršenstvu, valjda zato jer imamo osjećaj da nas ugrožava, razotkriva naša nesavršenstva. Međutim, da bi nešto postojalo tako zavidne efekte, u to je, to se često zaboravlja, trebalo biti ulaženo izuzimno puno rada, odricanja, energije – svega onoga što se, zahvaljujući prirodnosti i impresije novim literarnim tekstom Bore Ćosića, «Kratko detinjstvo u Agramu», objavljenog kod nakladnika Durieux. Recimo da je to knjiga koja umnogome zadovoljava moje literarne zahtjeve, obzirom na to da vjerujem da literarni tekstovi svoje najviše dosege postižu onda gdje se na spontan i neanaptan, kjunovit i unutarnji način, ujedinjuju dvije sestre, poezija i filozofija. Obje svoja izvrsnost temelje na dvje neizostavne osobine, na čistoću i plemenitosti, uzvišenost duha, a kroz svoje literarno ujedinjenje dospijevaju opet neizravno ocrtanim putovima do metafizičkih zagonetki i istina, ispod čijeg filozofskog plašta tiho izviru spoznaje i saznanja o čovjeku i čovjeku, teško je reći osobito nove, ali sigurno izrečene na originalan, jedinstven način.

Nemirni duhovi

Na tom je tragu i novi tekst Bore Ćosića, koji dolazi tiho, kao duboka i zamuna, tankoćutna melodija, puna diskretnih višeslojnosti i nezgovorenih istina. Ovom knjigom pisac kao da otvara tajnu, intuitivno skrinju svoga bića, i prelijeva iz nje čarobni mlaz misli i riječi. Oni koji poznaju autorovu kujiževnost znaju da Bora Ćosić nije pisac velikih i glasnih riječi, velike transparentnosti, on više vjeruje onome «iza».

Međutim, iza njegovih redaka o stolovima, hodnicima i vratima, o gravurama, tintarnicama i tkaninama, iza svake pomno urešene slike urednoga i stiježenjoga gradanskog života, vrišti i vapi žed i borba za slobodom duha, za izlaskom iz tog kondenziranog, poluživog, prigušenog stanja na proplanke dubokog disanja i bistrog, dalekovidnog gledanja, gdje nesputanost, sloboda, istina i smijeh, baš onakvi kakve nam ovaj pisac uvijek zna svojim vedrim, nespokojnim duhom podariti, odzvanjaju ustrudu strmih i oštrih padina življenja.

Postoji tjeroljutnost da će neki reći, kako sam već nekoliko puta, izgovorenu iz usta nekih mladih, ali vrlo uspjenih čitalaca znala čuti, da sa knjige Bore Ćosića «dosadne». Čak bi se u jednom segmentu i složila s time. Knjige svoga pisca možda i jesu dosadne, otprilike onako kao što je, recimo, dosadna glazba Johna Cagea, filmovi Sergeja Ejzenštajna, pisanje Brune Schulza ... To bi, svakako, u jednom pogledu, moglo biti dosadno, no osobno mogu uvjedititi da postoje izvrsperni ukusi koji bi se i na takvu dosadu bili spremni pretplatiti, pa još kada bi je danas uokolo nas bilo više...

No, i ovako nije baš sasvim lošе, kada tužno svjedočimo, nemoćno stiježeni ramenima, da istinska avangardna našega doba, barem kada je o tuzemnim prostorima riječ, još uvijek prištiće od zrelih, nemirnih duhova osamdesetogodišnjaka, u kujiževnosti, a i u nekim drugim umjetnostima. Možda onda samo treba spokojno čekati da svi skupa ostarimo, pa ć e valjda tada onako nas biti umjetnosti koliko nam sreć bude željelo?

Giorgio Surian, o svojoj pjevačkoj karijeri i izazovu rada sa studentima na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji

UMJETNOST PJEVANJA JE APSTRAKTNA I NEUHVATLJIVA

Still se uči u školi, a u praksi se moraš vrlo često snalaziti – Giorgio Surian

Subotnja izvedba opere »Francesca da Rimini« prošloga tjedna u Štu- trstu sprazena je povicima »Bravo!« i pravim valom oduševljenja koje je izlazeći na poklon izazvao Giorgio Surian.

Zahvaljujući sjajnim izvedbama uloga u operama «Don Pasquale», »Nozze Istriane», »Macbeth«, u kojima je nastupao posljednjih godina u Trstu, ovaj operni solist svjetskoga glasa – inače rođeni Riječanin – postao je pravi miljenik trščanske publike!

Tako je i u prošle izvođenoj operi Riccarda Zandonaia «Francesca da Rimini», Giorgio Surian briljirao u ulozi Giancottina. Predstavu je režirao Giancarlo Del Monaco, a radilo se o velikoj, raskošnoj i skupoj koprodukciji opernih kuća iz Pariza, Züricha i Trsta.

Bariton dramatico

Probe za trščanscu premijeru Giorgio Surian započeo je odmah nakon povratka iz Japana, gdje je pod vodstvom Zubina Mehte trebao pjevati Scarpija, s ansamblom Festivala Maggio Fiorentino, ali je turneju prekinuta zbog razornog potresa. Nekoliko dana prvog dženih u užičkom istarskom selu Jasenovik, odakle potječu Surianovi i gdje se današnja obitelj najradije okuplja, bilo je dovoljno da slavni operni pjevač prikupi snagu za novu produkciju i ulogu koju nikada još nije pjevao.

– Ne samo ja, svi smo debitirali u ovoj operi, jer se radi o djelu koje se zasta rijetko izvodi. To ima svoje čari, ali i zamke, jer stvarate novi lik i s probama krećete od početka, što meni ne pada teško. Dodatna mi je radost što je Test tako blizu Istre, pa sam nakon svake probe mogao doći kući!

U posljednje vrijeme kao da ste promijenili fah – vrlo poete baritonalne uloge kako ste gotovo čitavu karijeru posvetili basovskom repertoaru.

– Visine mi nikada nisu predstavljale problem, tako da mi zaista odgovaraju uloge dramskog bariton. I ranije sam se pitao jesam li bas ili bariton, a sadašnji repertoar u kojem imam uspjeha – Schicchi, Scarpia, Falstaff, Holandez – kada je sam bariton dramatico. I u tom repertoaru posebnu pažnju obrađam glumačkoj interpretaciji kojom nadopunjavam svoje pjevanje – a po brju pozniz zaposlenosti, čini se da sam našao svoj fah.

Sve češće vas srećemo i na hrvatskim pozornicama, mada najveći dio angažmana ipak otpada na operne scene svijeta.

– Ne želim se, imam posla – »pričam glave« – ali je istina da sam neko vrijeme isključivo pjevao u inozemstvu, a da se sada događaju i pozivi iz Hrvatske, do kojih mi je jako stalo!

U godinama kada sam gradio inozemnu karijeru, jedini koji me nije zaboravio i koji me zvao na suradnju u domovini bio je maestro Vladimir Kranjčević, a on me ohrabrivao jo- dok sam uči- pjevanje u riječkoj Glazbenoj školi Ivana Matetića Ronjgova. U ratnim godinama pozvao me da pjevam u zagrebačkoj produkciji «Carmen», a zatim i u Varaždinu, gdje je bio umjetnički ravnatelj Varaždinskih baroknih večeri. Rado sam se odazvao, iako sam imao ponude za zakarane nekoliko godina unaprijed, jer nikada nisam zaboravio kako me je hrabrio kao početnika...

Prošle godine pjevao sam u produkciji «Serva padrona» u Dubrovniku, zatim «Gianni Schicchi» u Splitu, bio sam Falstaff u Zagrebu... ove godine ćemo igrati «Servu» u Dvigradu, pa u Splitu, Osijeku... Dakle, pomalo se vraćam, što mi je već dugo želja.

Najvažniji studenti

Od 2008. godine profesor ste pjevanja na zagrebačkoj Akademiji. Koliko klasa imate?

– Do moje profesure je došlo slučajno: zvali su me u Zagreb da održim seminar za pjevače – prijavilo se petnaestak a u konačnici je predavanjima prisustvovalo 40-tak pjevača. Nakon toga su mi ponudili da preuzmem klasu na Akademiji, što mi je čast ali – sada to znam – i veliko zadovoljstvo. I izazov!

Prve godine u klasi sam imao šest pjevača – oni su već diplomirali, neki osvajaju nagrade po svijetu što mi godi kao profesoru, a dvoje i dalje dolaze na konzultacije jako »Vrše nisu studenti. U novoj klasi imam troje pjevača, koje nastojim pripremiti za scenu, što smatram svojom najvažnijom zadaćom.

U kojoj mjeri profesor može pomoći pjevaču i je li dobro ostati kod jednog profesora čitav život?

– Ne mogu nikome obećati da ću riješiti njegov problem ali mogu pokušati pomoći. Osobno sam promijenio deset profesora dok sam nisam došao do zaključka kako trebam pjevati. Opće je pravilo da treba mijenjati profesora kad on više ne vidi tvoje defekte.

Vrlo sam otvoren prema studentima i upućujem ih svojim nekadašnjim profesorima pa i kolegama s kojima pjevam, ako mislim da im mogu pomoći nekom sugestijom. Pjevač mora biti slobodan i stoti od svih jer umjetnost pjevanja je apstraktna i neuhvatljiva, to nije matematika.

Pozivam studente i na svoje predstave – neki su bili na Puccinijevom festivalu u Torre del Lago, gdje sam pjevao Scarpiju, pozvao sam ih i u Frankfurt na »Hoffmannove priče«, u Trst na »Francesca da Rimini«... Jednu studentiku predložio sam splitskoj Operi za ulogu u operama «Gianni Schicchi» i «Suora Angelica».

Pažljivo promatrati i pamtim detalje izvedbi drugih pjevača, nastojim pokupiti ideje glumaca i iz filmova. Tako sam svog Scarpiju, za kojeg sam doista dobio mnogo pohvala »skinuo« gledajući, između ostalih, i »Inglorious Bastards« od Tarantina. Nikada ne znam gdje ću naći ideju, tražim lik u svemu oko sebe

Opera »Francesca da Rimini« u Trstu

Sugestivna interpretacija zamašnjak predstave

Opera «Francesca da Rimini» prvi put je izvedena u Trstu, 1919. godine pod dirigentskim vodstvom kompozitora Riccarda Zandonaia, koji je skladao djelo prema stoimenoj tragediji Gabriela D'Annunzija. Tijekom prošlog teklih devedesetak godina u Trstu je ova opera postarljena još devet puta, da bi najnovije uprizorenje nasilo suradnjom triju opernih kuća Zürich-Paris-Trst, koje su od 2007. do 2011. godine izvodile ovaj naslov na svojim pozornicama, uvijek u režiji Giancarla Del Monaca, scenografiji Carla Centolavigne i kostimima Marije Filippi.

Riccardo Zandonai pokazivao je izniman skladateljski talent još kao vrlo mlad – konzervatorij je završio za tri godine (umjesto devet) – jedan od profesora mu je bio Pietro Mascagni koji je isticao njegovu darovitost, a Puccini ga je tijekom svoje bolesti smatrao najvjerojatnijim kandidatom za dovršavanje posljednjeg čina »Turandot«. Kao ovaj izbor preferirao i Toscanini, operu je nakon Puccinijeve smrti – odlukom njegova sina Tonija – završio Franco Alfano, a Zandonai se – uz vlastiti skladateljski rad – posvetio oživljavanju nekih Rossinijevih radova.

Opera «Francesca da Rimini» ostaje njegovim remekdjelom, ona je dokaz talenta i dobre škole, djelo pravog orkestralnog majstora, koji je muzikom ocrtao karaktere likova kao i surovo vrijeme u kojem se radnja dogada.

Redatelj Giancarlo Del Monaco želio je posebno naglasiti D'Annunzijev predizlazak za ovu operu, pa se projekcija njegove posmrtne maske zadržava na tilu i jekom čitavog bajkovitog prvog čina, koji je smješten u petnoj, gdje djevojke maštaju o ljubavi i sretnoj budućnosti.

Savršeno opreštan je nastavak opere - rat, nesretna ljubav, ljubomora i smrt. Mračne boje eksteriera i interijera – okrutnost u službi bladnog oruđa – izvrstan su okvir za snažnu dramatsku interpretaciju Giorgia Suriana, koji igra Giancciotta Malatestu – uspjelonog ratnika ali nesretnog supruznika, koji ć smrću kazniti nevjernu suprugu Francesce i brata Paola. Skladatelj je Giancciotu namijenio upečatljivu raspoloženja, koja Giorgio Surian gradira preciznim osjećajem za mjeru, da bi u finalu shvan bou – slomio kralježnicu kojim je ubio supruga.

Nije čudo da je upravo Surian ispraćen ovacijama na posljednjoj izvedbi u Trstu, jer je njegova sugestivna interpretacija uistinu zamašnjak predstave. Naslovnu ulogu tumačila je izvrsna armenska sopranistica Hasmik Papian, u ulozi Paola bio je Carlo Barricelli, mladog brata Malatestinu igrao je Gianluca Sorrentino, a predstavom je ravnao Fabrizio Maria Carminati.

Ova raskošna i skupa produkcija, nakon prošlogljetnih trščanske izvedbe, prebačena je u Zürich, gdje je bila uništena...

Giorgio Surian kao Gianciotto u predstavi «Francesca da Rimini»

Poznati ste kao pjevač koji insistira na glumačkoj interpretaciji role. Na sceni djelujete snažno, kao da zračite nekom posebnom energijom. Prenosite li to u na studente?

– Opera je živa glazba, stavljena u dekor. Likovi koje igramo moraju živjeti i to nastojim objasniti studentima pjevanja. Na mojim satovima želim da se osjećaju slobodni i opušteni – tjelesno i duhovno. Kad pjevač savlada glazbeni dio uloge, treba pristupiti sceniskoj interpretaciji. Kreće se od riječi koje je kompozitor uglazbio, a onda i fibretistu i skladatelja treba »zadovoljiti« interpretacijom! Ne samo točnim pjevanjem već sugestivnom izvedbom. Govorim im da treba pjevati iz srca, filtrirati to što pjevaš kroz mozak, kako bi kroz grlo i usta izišla izražajna interpretacija. Možda takvo tumačenje za nekoga nije pravi put, ne znam jer nisam metodičar, već slobodnjak. Tako i predajem. Takoder insistiram na improvizacijama. Jer still se uči u školi, a u praksi se moraš vrlo često snalaziti – na sceni si sam, nema na pomoć, ni pravila...

Kako Vi osobno pripremate svoje uloge i u kolikoj mjeri na lik u konačnici utječe redatelj?

– Svaki dobar redatelj ostavi nam na lik koji pjevamo i sve to nosite kao svoju interpretaciju koju stalno nadograđujete. Neki redatelji takođe traže poslušnost lik da ga osjećate u svim budućim režijama i produkcijama. U Firenzi sam radio »zadovoljio« mnogo puta kao redatelj Hugom De Anna, potom sam ih pjevao u Amsterdamu, Madridu, Frankfurtu i uvijek se vraćam njegovoj režiji. Bez obzira na produkciju, zadržao mi lik koji je De Anna postavio, jer se slaže s mojim razmišljanjem i osjećanjem.

Pažljivo promatram i pamtim detalje izvedbi drugih pjevača, nastojim pokupiti ideje glumaca i iz filmova. Tako sam svog Scarpiju, za kojeg sam doista dobio mnogo pohvala »skinuo« gledajući, između ostalih, i »Inglorious Bastards«Bastardi sensa gloria« od Tarantina. Ta mi je terpretacija pa na fin način, teror naviše ste, što je idealni predložak za Scarpiju. Nikada ne znam gdje ću naći ideju, tražim lik u svemu oko sebe, ne očekujem sve od redatelja, a ovaj mi je omogućio da od gedjevam – nikada nije gotovo, nema kraja, uvijek se može jaki i bolje...

Škola je pedigre

Pjevanje ste započeli učiti u Rijeci, na rijeckoj ste sceni – sa svega dvadeset godina – pjevali Gvardijana u »Moći sudbine«. Kako ste se našli u školi Milanske Scale?

– Milano nije bio moj izbor, nego super sreća! Sudjelovao sam na natječanju u Busettu, Verdijevom gradu, gdje je u žirju bio jedan od dirigenata Scale i on me pozvao na audiciju. Kako sam već bio iskusan pjevač, ušao sam u tu audiciju bez nervoze. Nakon samo šest mjeseci uskočio sam u »Borisa Godunova« kao Pimen, a potom dobio alternaciju baritonske uloge u Rossinijevom «Mojsi- ju». Na maloj sceni Scale pjevao sam u pet komornih opera, potom u Beethovenovom oratoriju «Krist na Maslinskoj gori», a u velikoj Scali Scam debitirao 1982. godine, u Verdijevoj operi «Ernani», opet ravnanjem Ricarda Muttija.

Je li osavršavanje u Scali zaista utrlo put Vašoj kasnijoj karijeri?

– Škola sama pri sebi nije rješenje, ali ešte pedigre – dobar ukvir iz kojeg izlazši i to je prednost na kojoj treba dalje graditi. Ne dolazi u mazaćke »Milano, tako sam od rana mladosti sado kluso operne arije u izvedbama velikih opernih pjevača. Prvu sam poduka dobio od Nade Ancer u Rijeci, studirao sam i diplomirao u Ljubljani u klasi Eve Novšak Houška i u Padovi na Conservatorije Cesare Pollini, ali na mene su presudno utjecala tri čovjeka – Gianpiero Malaspina kod kojeg sam u Trstu učio tehniku pjevanja koja mi i doveła do Scale, Antonio Beltrami, pijanist, orguljaš i dirigent, koji je bio sekretar milanske Scale i profesor na njihovoj školi – »Ne mora biti najbolji pjevač u svom bekcanta, a treći je profesor povijesti teatra s likovne akademije koji bi lika kroz pjevanje. Tu je i Cesare Manzoni, bivši direktor milanske Scale, koji je imao nevjerojatno veliko povjerenje u mene – dao mi je čak 50 uloga u Scali, gdje sam pjevao punih trideset godina...

Nakon tri i pol desetljeća svjetske karijere i više od 160 opernih uloga, vjerujem, ovo je Jasenovika, nedaleko Šušnjevice u Istri. U obiteljskoj kući ste sinuli Vaša majka, a u Jasenovik – nedavno obnovljenu ruševinu – sve češće navraćate s čitavom obitelji.

– Radujem se svakom trenutku provedenom ovdje... Moja supruga Ida uživa u pogledu na okolna brda, ja sam u Jasenoviku potpuno opušten jer ga osjećam svojim domom, a tu rado dolazi i naše troje djece. Da, obnovili smo ruševne zgrade koje se nalaze oko ulaza u glavnu kuću, sami smo restaurirali manještaj, alate i stare stvari, radili i u kamenu, ne samo u drvu, a prošle smo godine zasadili i vinograd.

Nisam ja nikakav poljoprivrednik, i zam da ć bure koja ovdje vrlo lepo uspijevaju – smlatiti sve, ali nešto će ostati. Raduje me da smo okolši oplemenili stablima, koja će ipak, kadtad, donijeti plod. Evo, baš jutros sam posadio i pomidore. Susjed, koji se u to razumije, kaže mi da ih nisam stavio na dobro mjesto, ali ćemo ih i tamo sadit bit ništa, ali je so time me opteretčjem. Sretan sam što sam lijepo provedo dan. I ne očekujem da to Ijudi razumiju.

Svjetlana Hribar